

УДК 316.2:331.5(477)

Борюшкіна О.В.
старший викладач
кафедри гуманітарних та
фундаментальних
дисциплін Харківського
економіко-правового
університету

Ринок праці великого міста в сучасних умовах розвитку українського суспільства

Анотація

Стаття присвячена основним проблемам, що потребують вирішення для забезпечення стабільного функціонування вітчизняного ринку праці та, зокрема, ринку праці великого міста спільними зусиллями держави, органами місцевого самоврядування, профспілками, громадськими об'єднаннями.

Ключові слова: ринок праці; працевлаштування; зайнятість.

Аннотация

Статья посвящена основным проблемам, требующим решения для обеспечения стабильного функционирования украинского рынка труда и, в частности, рынка труда большого города совместными усилиями государства, органов местного самоуправления, профсоюзов, общественных объединений.

Ключевые слова: рынок труда; трудоустройство; занятость.

Annotation

The article is devoted to the main issues to be addressed to ensure the stable operation of the Ukrainian labour market and, in particular, the labour market of the big city, local authorities, trade unions and civil society groups.

Keywords: the labour market, employment.

Становлення ринкової економіки в Україні передбачає формування розвиненого ринку праці. Ринок праці є помітним соціальним явищем, що стосується як економіки, так і життєвих стратегій

та способу життя економічно активного населення. З початком ринкових перетворень в Україні у 1990-х рр. автоматично починає формуватися і ринок праці, але на сьогодні не можна ще говорити про остаточну його інституціоналізацію, вирішення комплексу проблем, пов'язаних з працевлаштуванням різних верств та категорій населення.

Права та обов'язки громадян у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, Кодексом законів про працю України, законами України «Про зайнятість населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», а також законодавством про освіту, оплату праці, організації роботодавців, професійні спілки, місцеві державні адміністрації, місцеве самоврядування, правовий статус іноземців та осіб без громадянства тощо. Таким чином, законодавці створили правову базу для функціонування ринку праці, хоча це не означає автоматичного вирішення низки проблем, що закономірно постають на шляху виведення відносин між роботодавцями і найманими працівниками з «тіні» та перетворення ринку праці на «цивілізовану» інституцію.

Український уряд також розуміє важливість та необхідність удосконалення механізмів державного регулювання у сфері зайнятості населення відповідно до сучасних вимог соціально-економічного розвитку країни, гармонізації законодавства про зайнятість населення з міжнародними правовими нормами. Поглиблення економічних реформ, розвиток різних форм власності, конкурентних відносин, вільний вибір зайнятості, лібералізація візового режиму вимагають від нього формування адекватної політики зайнятості та ефективних механізмів її регулювання. Зокрема, за словами міністра соціальної політики С. Тігіпко, пріоритетом для дій стає концентрація зусиль державних органів, соціальних партнерів та інших суб'єктів ринку праці на охопленні офіційною зайнятістю всіх працездатних громадян, особливо, безробітних, створенні нових робочих місць та підвищенні конкурентоспроможності робочої сили [6].

На нашу думку, до основних проблем, що потребують вирішення для забезпечення стабільного функціонування вітчизняного ринку праці та, зокрема, ринку праці великого міста спільними зусиллями держави, органами місцевого самоврядування, профспілками, громадськими об'єднаннями, належить наступне:

• високий рівень тіньової зайнятості. За даними завідувачої відділом економіки праці Інституту демографії та соціологічних досліджень НАН України Л. Лісогор наприкінці 2011 року у «тіні» працювало 4,6 млн. чоловік або 22,6% економічно активного населення віком 15–70 років [5]. Громадяни, які працюють у неформальному секторі економіки, позбавлені соціального захисту у разі настання страхового випадку. Починаючи з 2009 року, кількість застрахованих працівників зменшилась на 1,37 млн. осіб – майже на 10%. До того ж, на даний час чисельність офіційно працюючих зрівнялася з чисельністю пенсіонерів, відповідно збільшується навантаження на державний бюджет, унеможлиблюється забезпечення гідних пенсій та інших соціальних виплат. [3];

• високий рівень економічно неактивного населення працездатного віку – майже 8 мільйонів. За умови створення сприятливого середовища на ринку праці 40% з них може розглядатися як суттєвий ресурс для сповнення трудового потенціалу держави [3];

• відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки. На сьогодні лише 9 % облікової кількості штатних працівників (або 1 млн. осіб) охоплюються системою професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників. Періодичність підвищення кваліфікаційного рівня працівників становить у середньому 11 років, тоді як у країнах Євросоюзу – близько 5 років [4];

• дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій. Особливо позначається нестача кадрів на високотехнологічних промислових виробництвах. Як наслідок, у середньому по Україні наприкінці 2011 року на одну вакансію претендувало 8 осіб. Майже у двох третинах регіонів ситуація була ще більш напруженою [4];

• суттєвий рівень безробіття серед молоді (особливо до 25 років). У 2011 рівень безробіття у віковій категорії 15–24 становив майже 20% [4]. Це пов'язано, зокрема, із недоліками існуючої системи професійного навчання, відсутністю належної співпраці між навчальними закладами, роботодавцями та місцевими органами виконавчої влади, незадовільними умовами праці, недостатньою мотивацією молодих громадян до оволодіння робітничими професіями, низьким рівнем їх професійної адаптації на виробництві тощо;

• на фоні недостатньо сприятливого інвестиційного клімату, відчутно низьким залишається рівень підприємницької ініціативи громадян, що, зокрема, свідчить про необхідність приділити більшої уваги механізмам державної підтримки підприємницької діяльності громадян;

• відсутність механізмів співпраці та взаємодії між Державною службою зайнятості та приватними кадровими агентствами, база вакансій та шукачів роботи яких у п'ять разів перевищує відповідну базу Державної служби зайнятості, спотворює систему ефективної підготовки кадрів, яких потребує економіка. При цьому інформація, яка міститься в Єдиній інформаційно-аналітичній системі державної служби зайнятості, обмежується вільними вакансіями з непривабливою заробітною платою, мабуть, у розрахунку на пошукувачів роботи з числа неконкурентоспроможних осіб. Разом із тим, діяльність приватних агентств з працевлаштування (близько 14,5 тис.) відбувається в умовах недостатнього правового регулювання, що негативно впливає на захист прав та гарантій громадян.

В цілому перед українським суспільством, державою стоїть питання щодо створення ефективного механізму сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості населення в контексті забезпечення конституційних прав і гарантій громадян на працю та соціальний захист від безробіття. Розв'язання цього питання гальмує загальна слабкість інституційного ладу, що є типовою обставиною для суспільств транзитивного типу. Перехід від економіки планового соціалістичного типу до вільних ринкових відносин завершився в Україні лише у тій частині, що держава дійсно відмовилася від переважної більшості регулюючих функцій. Та чи виникли ефективні механізми ринкового змісту? Аналіз ситуації на ринку праці, зокрема, великого міста у порівнянні з практиками, які є вкоріненими в європейських країнах, доводить, що ми маємо справу з доволі аморфними і до кінця не сформованими механізмами та новими інституціями. Правових ініціатив або державних заходів тут замало, бо їм мають передувати глибокі наукові розвідки та рекомендації, зокрема, в плані технологізації стихійно виниклих практик. Наприклад, це стосується поведінки суб'єктів ринку на різних етапах кризових циклів.

На ринку праці постійно відбуваються коливання, які тісно пов'язані як із загальною економічною ситуацією, так і з локаль-

ною кон'юнктурою ринку. Так, за офіційною статистикою в Україні з початку 2009 року ситуація на ринку праці суттєво погіршилася, зросли соціальна напруга та рівень безробіття, але вже протягом 2010–2011 рр. спостерігалось істотне поліпшення, що супроводжувалося підвищенням економічної активності населення, ростом зайнятості та скороченням безробіття. Таким чином, відповідно до виходу світової економіки з рецесії зазнала покращення ситуація і на ринку праці України. Ці коливання можна ілюструвати за допомогою кількох діаграм (рис. 1, 2). Подібні флуктації є додатковим фактором, що ускладнює функціонування механізмів пошуку праці, з одного боку, і розподіл трудових ресурсів за секторами економіки, галузями, суб'єктами економічної діяльності.

Український ринок праці, на наше переконання, усе ще недостатньо зорганізований. Недостатньо розвинені інфраструктура та інституційні чинники, що покликані підготувати роботодавця та працівника до встановлення контакту, надати всебічну взаємну допомогу з метою максимально можливого скорочення розриву між попитом та пропозицією робочої сили; скоординувати діяльність систем зайнятості. Відсутня достатня, всебічна та якісна інформація щодо попиту на робочу силу, яка необхідна для організації праці установ та спеціалістів із забезпечення зайнятості населення у рамках офіційного ринку праці.

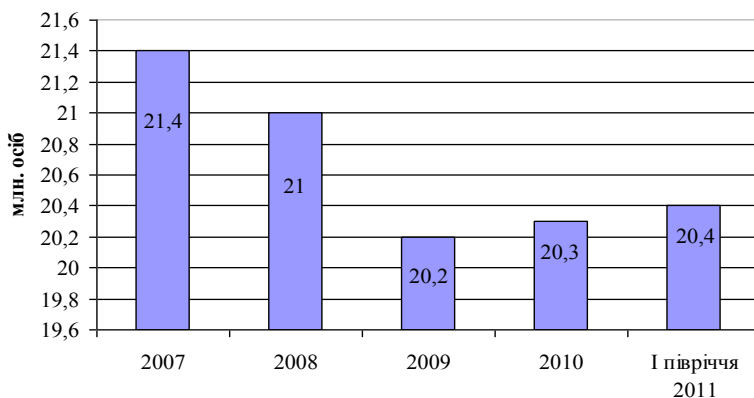

Рис. 1. Кількість зайнятого населення віком 15–70 років протягом 2007–2011 рр., млн. осіб.

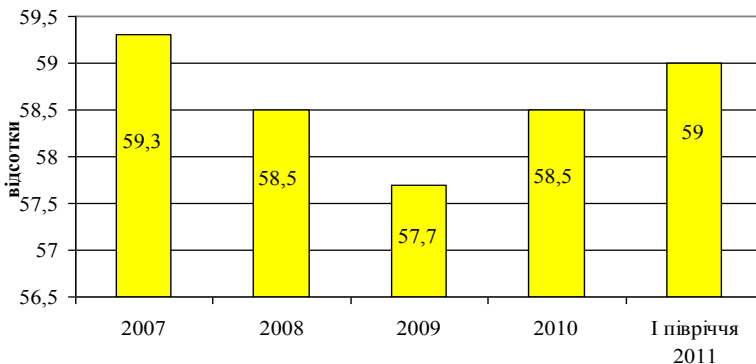

Рис. 2. Рівень зайнятості населення віком 15–70 років протягом 2007–2011 рр., %.

На жаль, додатковим фактором, який негативно впливає на розвиток ринкових відносин у сфері зайнятості в Україні, є атрофована до сприйняття ринку психологія суспільства, де переважають застарілі або неадекватні мотиваційні стереотипи в сфері праці. Усе це вимагає більш розробленого механізму пошуку праці та більш ефективних заходів для рішення проблем зайнятості.

Ринок праці великого міста, як це має місце в Харкові, щільно пов'язаний з внутрішнім станом економіки країни та не в останню чергу залежить від ситуації у світовій економіці, він є чутливим до політичних інструментів його регуляції і розвивається за циклічною схемою. Складність процесів руху робочої сили на різних етапах циклу вимагає вже найближчим часом створення нової системи регулювання зайнятості. Ця система мусить узяти на озброєння взаємозалежні економічні, соціальні, правові організаційні заходи, що сприятимуть досягненню бажаного стану зайнятості відповідно до цільових настанов суспільства.

На сьогодні основною проблемою, яка перешкоджає ефективній діяльності служб зайнятості, є організація їх роботи, функціональний консерватизм та низькі адаптаційні можливості [6]. Основним фігурантом таких служб залишається інспектор, який частіше не має спеціальної підготовки та використовує стандартний набір технології працевлаштування для різних типів пошукувачів

праці. На наш погляд, акцент у діяльності служби зайнятості необхідно зробити на аналізі ринку праці на кожному з етапів циклу та прогнозах щодо професійно-кваліфікаційної структури попиту та пропозиції на робочу силу. Проводити моніторинг розвитку нових соціальних технологій та використовувати ці циклічні соціальні технології, які будуть властиві тільки для певного етапу та максимально ефективно допомагатимуть у забезпеченні соціальною допомогою та працевлаштуванні пошукувачів праці різних категорій.

Саме тому сьогодні без сумнівів стає зрозуміло, що найважливішою складовою частиною переходу до ефективної ринкової економіки є розроблення та забезпечення ефективних та дієвих соціальних технологій функціонування ринку праці.

Література

1. Аудит рынка труда г. Харькова и г. Изюма : аналит. отчет по результатам исследовательского проекта / Восточноукраинский фонд социальных исследований. – Х., 2000. – 23 с.
2. Ачкасов А.Є. Стратегія регулювання зайнятості населення України. Теорія і практика / А.Є. Ачкасов. – Житомир, 2002. – 512 с.
3. Доповідь «Про соціально-економічне становище України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Доповідь «Ринок праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Занятая Украина: кто в работе всех нужнее? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timeua.info/newspaper/080512/index.html>
6. Положення про державну інспекцію України з питань праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=122730